

УДК 72:711

к. арх., доцент Л.Г. Василенко,
Київський національний університет будівництва і архітектури

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО АВАНГАРДУ

Окреслений аспект важливості вивчення теоретичних витоків новаторської архітектури – авангарду в Україні, які не достатньо висвітлені в науковій літературі і історичних джерелах.

Ключові слова: авангард, новаторські течії, поліфонія архітектурних форм, сучасна, інтернаціональна архітектура.

Постановка проблеми. В сучасному світі, для якого характерне активне зростання будівництва, що стало потребою суспільства, на думку істориків, науковців, відбувається інтернаціоналізація архітектури.

Розвиваючись в притаманній для архітектури закономірній послідовності історико-соціальних і художніх явищ, які виразилися у швидкому поширенні і зміні стилів і напрямків, архітектура початку ХХ століття, на мою думку, спирається в своїх конструктивних і образних рисах на найбільш теоретично-обґрунтований, складний (незважаючи на візуальну ортодоксальність) новаторський напрямок, об'єднаний поняттям авангард.

Досить велика кількість літератури, наукових праць і публікацій присвячені різним аспектам розвитку архітектури авангарду в Україні, Росії, країнах Європи [1, 2, 3, 4]. Незважаючи на критичні оцінки та позитивне ставлення до теорії авангарду, конструктивізму зокрема, в різні історичні періоди розвитку архітектури, починаючи з 1920-х років і дотепер, з боку багатьох закордонних і вітчизняних науковців, істориків – ще не до кінця досліджені теоретичне підґрунтя новаторської архітектури в Україні.

Присутність елементів новаторської архітектури в сучасній архітектурі початку ХХІ століття візуально сприймається аналогічно, усвідомлюється як цілісна і внутрішньо не суперечлива система, що дозволяє розглядати архітектуру сьогодення як логічне і єдине явище в гносеологічному плані.

Ще й досі постає питання про усвідомлення спадковості теоретичних принципів архітектури авангарду в сучасній архітектурі (словосполучення «сучасна архітектура» включає різностильові і різночасові моменти; така ж назва характерна і для архітектури 1920-х, початку 1930-х років).

З огляду на це важливо звернутися до історичного матеріалу.

Архітектура України кінця ХІХ – початку ХХ століть має складні різностильові характеристики співіснування раціоналізму і оновлення стилів

минулого: класицизму, бароко, ренесансу, ампіру. Поліфонія архітектурних форм і образів доповнювалася активним розвитком і поширенням модерну, в одній з гілок якого з'явилися новаторські риси [5, 6].

Початок минулого століття для України позначився також прогресивними науковими і технічними зрушеннями, появою в художній культурі експериментальних течій, які активно заволоділи літературою, поезією, образотворчим мистецтвом і архітектурою.

Складні архітектурні процеси, що відбувалися на зламі XIX - поч.XX століть, були невід'ємною складовою економічного, суспільного і культурно-мистецького життя країни. Цей відрізок часу в історії України, незважаючи на складні умови капіталістичного розвитку, позначений прогресивними досягненнями в філософії, в точних і природничих науках. Культурний підйом в різних мистецьких сферах кінця XIX, початку XX століття в Україні сприяв відродженню національної свідомості (Л. Українка, І. Франко) [3].

Загальні і окремі періоди розвитку архітектури, яку ми прагнемо осягнути, висвітлені в низці наукових робіт, монографіях [1, 2, 3, 4]. Важливі узагальнення знаходимо на сторінках історичних видань, статей відомих українських вчених: Г. Лебедева, Ю. Асеєва, В. Чепелика, В. Ясиєвича, М. Коломійця, В. Тимофієнка та інших авторів. В окремих роботах звертається увага на те, що в той період закладалися підмурки подальшого розвитку нової української архітектури, її функціональні, планувальні, конструктивні, стильові характеристики і ознаки; вивчались особливості, морфологічні ознаки. Варто зазначити, що розробка цього історичного аспекту не опрацьована вченими детально.

З позицій культурологічного розвитку початок XX століття – це час, орієнтований на науково-раціональне пізнання світу. Зокрема, в архітектурі з'являються перші визнання того, що творча діяльність має бути необмеженою, об'єднувати зусилля художників, інженерів, архітекторів. Виникла і розвивалась позиція інтернаціоналізації наукових, мистецьких зв'язків. В містобудівній сфері пошуки нових методів планування, зорієнтованих на покращення умов проживання людей, тобто містобудівна концепція англійця Е. Ховарда була позитивно сприйнята архітекторами, що працювали на теренах України. Творча і практична діяльність тогочасних архітекторів свідчить про направленість до єднання творчих замислів, появи загальнолюдської культури і, загалом, інтернаціоналізації творчості.

Універсальність архітектурної і мистецької діяльності була характерна для В. Г. Кричевського, який проявив себе як талановитий архітектор, графік, художник театру і кіно [4].

Значну роль у формуванні світогляду провідних архітекторів ХХ ст. відігравали закордонні відрядження в країни Європи: Англію, Австрію, Італію, Німеччину, що сприяло процесу засвоєння культурних цінностей інших народів і розумінню значення своєї культури.

Початок минулого століття був для України добою відродження національної свідомості у всіх сферах життя. Зокрема, в архітектурі митці прагнули застосовувати народні, національні мотиви і форми. Показовим архітектурним взірцем того часу є будівля Полтавського земства, зведена в період з 1905 по 1908 р.р. В той же час культурно-мистецька галузь на теренах України початку ХХ століття позначилась активністю філософських модерністських і авангардних напрямків, що отримали найбільше поширення в літературі, графіці, малярстві, театрі, поезії [1]. Авангард в мистецтві не був однорідним явищем. В середині його отримали розвиток різні відтінки «ізмів». Новітні напрямки, як визначено в мистецьких дослідженнях останніх років, які поширились, головним чином в образотворчому мистецтві, були не відокремлені від архітектури і одночасно органічно пов'язані з російськими і західними проявами [1, 4].

Якщо в мистецтві значення і роль авангардного і модерністського напрямків визначено як входження українського образотворчого мистецтва до світової спільноти, то роль теоретичного підґрунтя новаторського напрямку з початку ХХ століття і його вплив на формування архітектури чітко не окреслено.

Цілісне бачення розвитку новаторської архітектури України можливо сформулювати за умов всебічного дослідження і врахування різнобічних тогочасних впливів мистецьких напрямків. Припускаємо, що поглиблене знання теоретичного і історичного матеріалу, починаючи з початку ХХ століття, а саме розвитку архітектури авангарду, сприятиме уточненню новаторських процесів; їх причинно-наслідкових зв'язків та явищ, які впливали на архітектуру країни в подальшому.

Використана література:

1. Асеева Н. Ю. «Украинско-французские художественные связи 20-30 г.г. ХХ ст.» Автореф. дис. канд. искусствоведения.-М., 1979.-24 с.
2. Афанасьев К. Н. Из истории советской архитектуры. 1917-1925.- М.: Наука, 1963.-248 с.
3. Тимофієнко В. І. «Історія українського мистецтва»-К.: «Техніка», 2003 р.-471 с.
4. Лебедев Г. А. Украинская архитектура 1920-х, начала 30-х годов (Основные тенденции развития).: Дис. канд. искусствоведения. - Киев, 1968. -

294 с.

5. Чепелик В. В. О рационалистических тенденциях в архитектуре начала XX века.-Строительство и архитектура, 1976, №7, с. 27-29.

6. Ясиевич В. Е. Архитектура Украины XIX – начала XX века. Основные тенденции и особенности: Автореф.. дис. д-ра арх-ры.-Л., 1981.-43 с.

Аннотация

В статье очерчены аспекты важности изучения теоретических истоков новаторской архитектуры – авангарда в Украине, которые не достаточно освещены в научной литературе и исторических источниках.

Ключевые слова: авангард, новаторские течения, полифония архитектурных форм, современная, интернациональная архитектура.

Annotation

This paper is devoted to reveal the importance of research of theoretical sources of the «new architecture» - avant-garde in Ukraine.

Keywords: avant-garde, «new trends», polyphony of architectural forms, modern, international architecture.